

FRA IDÉ TIL KLOPP

En veileder for frivillige
dugnadsgjenger i naturområder

GCRIEBER
FONDENE

RUNE HESJEDAL

FRA IDÉ TIL KLOPP

*En veileder
for frivillige dugnadsgjenger
i naturområder*

GCRIEBER
FONDENE

INNHold

FORORD	7
HENSIKTEN MED VEILEDEREN	10
HVORFOR FRIVILLIGHET ER VIKTIG	13
<i>Bergen kommune er positive til frivillighet</i>	14
HVA EN FRIVILLIG DUGNADSGJENG ER	18
TYPISKE OPPGAVER	20
KONKRETE RÅD OG TIPS VED TILTAK	21
<i>Valg av materialer</i>	22
HVORDAN KOMME I GANG?	23
ORGANISERING OG ETABLERING	24
REGISTRERING	25
GRUNNEIER	28
NATURMANGFOLD	31
KULTURMINNER	31

GENERELT OM LOVER OG REGLER	32
AKTUELLE LOVER OG REGLER	33
<i>Allemannsretten</i>	33
<i>Vannressursloven</i>	34
<i>Plan- og bygningsloven</i>	36
ANSVAR	37
ØKONOMI	39
EN BLIR ALDRI FERDIG	40
ERFARINGER FRA ETABLERTE DUGNADSGJENGER	41
<i>Om oppstart og etablering</i>	41
<i>Om organisering</i>	42
<i>Det sosiale aspektet</i>	42
<i>Redskap, materialer og økonomi</i>	43
<i>Forhold til grunneier</i>	43
<i>Forhold til natur</i>	44
<i>Forhold til publikum</i>	44
<i>Ansvar</i>	44

GCRIEBER
FONDENE

FORORD

GC Rieber Fondenes formål er å virke til Bergen Bys Vel. Styret i Fondene har i mange år prioritert å støtte friluftslivet. Det gjøres blant annet ved å tilrettelegge for at flest mulige kan ha glede av fjellene og naturen rundt Bergen. Et viktig mål er at barn og ungdom skal få lett tilgang til utendørs aktiviteter og ikke bare utfolde seg innendørs. Samarbeid med dugnadsgjenger har ført til bygging og vedlikehold av stier, broer, rasteplasser og lekeplasser. Der er satt ut benker og bord. Et stort antall grindbygg og gapahuker er spennende mål for barnehager. Byggene er tilpasset lokale forhold hvor det er tatt hensyn til sol, vind og utsikt.

Frivillig arbeid i skog og mark fører ikke bare til at viktige oppgaver blir utført. Det skaper også et unikt kameratskap. Det sosiale nettverket som utvikles gjennom felles innsats bidrar til å redusere ensomhet som er så utbredt blant pensjonister. For mange erstatter dugnadsarbeidet den kontakten og det fellesskapet de tidligere hadde på sine respektive arbeidsplasser. Kroppslig arbeid har vist seg å ha både fysisk og psykisk betydning for «Gutta på Skauen». Det er mye som tyder på at kvinner klarer livet som pensjonister bedre enn menn på grunn av at de ofte har bredere sosiale kontaktflater.

Mye kan gjøres med enkle redskaper.

Foto: Linda Sælen Teigland

GC Rieber Fondene har et glimrende samarbeid med 13 dugnads-
gjenger i Bergensområdet hvor over 200 frivillige er engasjert.
I «gamle dager» var dugnad en viktig forutsetning for utbygging av
landet vårt. I vår tid er dugnad av stor betydning for helse, trivsel og
et velfungerende samfunn. Økende interesse for friluftsliv og bruk
av vår enestående natur fører til slitasje som krever vedlikehold
og landskapspleie. Samtidig fører klimatiske forhold med kraftige
stormer og store nedbørmengder til oversvømmelser og rotvelt.

Der er altså mange grunner for at GC Rieber Fondene betrakter
støtte og oppmuntring til frivillig dugnadsarbeid som en viktig
samfunnsmessig oppgave.

Vi er takknemlige for at Rune Hesjedal har utarbeidet en klar og
omfattende veileder. Den vil være til stor hjelp for videreutvikling av
dugnadsarbeidet på «De Bergenske Fjelde». Forfatteren har mange
års erfaring fra Grønn Etat og Bymiljøetaten i Bergen Kommune.
Hans kunnskaper og erfaring fra praktisk samarbeid med dugnads-
gjenger er av stor verdi for fortsatt frivillig innsats til beste for
befolkningen og bevaring av vår fantastiske natur.

Christian Rieber

Broen ved Smådiket er ferdig.

Foto: Børre Liland

HENSIKTEN MED VEILEDEREN

Denne veilederen tar for seg handlingsrekken fra ideen om et friluftstiltak dukker opp, til elementet står ferdig bygget og kan tas i bruk av allmenheten. Med andre ord: prosjektreisen med de forskjellige trinnene fra idé til for eksempel ferdig klopp, sitteplass eller gapahuk; hvordan en uformell dugnadsgjeng kan etableres, og råd om hva en bør være oppmerksom på når en slik organisasjon er dannet.

Veilederen tar videre for seg momenter en bør være oppmerksom på før en setter i gang: hvordan forholde seg til grunneier, lover og regler, ansvarsforhold og økonomi.

Veilederen gir få konkrete råd for selve byggverkene, da slike lett finnes på internett.

Prosjektreisen berører flere forhold, og kan ved første øyekast synes i overkant omfattende. Dette bør likevel ikke skremme noen fra å gå i gang.

Smøråsfjellet. Enkel tilrettelegging for kanalisering av ferdsel.

Foto: Hildegunn Veland Liland

Tilrettelegging for friluftsliv er viktig for folkehelsen.

Foto: Gro Harriet Instebo

Stille dag ved Myrdalsvann.

Foto: Lars Olve Hesjedal

HVORFOR FRIVILLIGHET ER VIKTIG

Befolkningen blir eldre. God helse lengst mulig i livsfasen er kanskje viktigere enn noen gang. Friluftsliv er en sentral brikke i både forebyggende helsearbeid og rehabilitering. Aktiviteter og opplevelser i naturmiljøet er kostnadsfrie og tilgjengelig for de mange.

Noen går lengre fjellturer, men langt de fleste benytter seg av mer tilrettelagte friluftstilbud nær boligområdene. For mange er en viss tilrettelegging en forutsetning for å komme seg ut. Universell utforming er krevende, men gir tilgang for alle. En noe enklere tilrettelegging, slik vi her snakker om, gir mulighet for helsefremmende naturopplevelser og friluftsliv for de fleste.

Det offentlige bidrar med mange gode friluftslivstilbud. Men med sin ofte trange økonomi, rekker kommunene på langt nær å dekke behovene hverken til nye anlegg eller til vedlikehold og renhold. Frivillig arbeid er derfor av stor betydning, og en viktig pilar i samfunnet.

Kong Harald V har i sine nyttårstaler flere ganger hyllet frivillighet. Viktigheten av frivillig arbeid er også fremholdt av nåværende statsminister Jonas Gahr Støre og de tidligere statsministerne Erna Solberg og Jens Stoltenberg.

De som deltar i frivillige dugnadsgjenger, opplever arbeidet som meningsfullt og givende, og fremholder ofte det sunne sosiale aspektet og samholdet gjengen gir.

Bergen kommune er positive til frivillighet

Bergen kommune stiller seg svært positive til frivillig arbeid. Dette fremkommer tydelig i Plan for frivillighet 2022–2025 vedtatt av Bergen bystyre 27.04.2022. Her heter det bl.a.:

Bergen kommune skal være en foregangskommune for frivillighet, som bidrar til å skape det gode liv for byens innbyggere. ... Frivillighet har en stor verdi for den som mottar frivillige tilbud, men har også en helsefremmende effekt for de som er frivillige.

Om kommunens rolle har bystyret bestemt:

Kommunen skal skape møteplasser mellom frivillig sektor og beslutningstakere. ... Kommunen skal være en ressurs for frivilligheten ved å dele sin kunnskap og bistå med kompetanseheving for frivillig sektor.

I Bergen bystyre ble 23. november 2022 en interpellasjon vedrørende byråkratisering av frivillig dugnadsarbeid behandlet. I Bystyrets vedtak heter det bl.a.:

Bystyret mener dugnadsgjengene i Bergen gjør et svært verdifullt arbeid for å vedlikeholde Byfjellene, sikre tilgang til naturen for alle aldersgrupper og skape friluftsglede. Dugnadsgjengene er også et viktig sosialt fellesskap som bidrar til folkehelse og motvirker ensomhet.

Dugnadsgjengen i Alvøskogen.

Foto: Kari Eidesund

Bergen kommune ser positivt på frivillig arbeid. I plan for frivillighet 2022–2025, vedtatt i Bergen Bystyre i april 2022, heter det bl.a.: «Bergen kommune skal skape møteplasser mellom frivillig sektor og beslutningstakere, være en ressurs for frivilligheten ved å dele sin kunnskap, og være en foregangskommune for frivillighet.»

Enkelt opparbeidet sti / tråkk i naturmaterialer.

Foto: Hildegunn Veland Liland

Videre heter det:

Bystyret ber byrådet om å ta initiativ til en konstruktiv dialog med alle dugnadsgjengene, og sikre at kommunen i møte med dugnadsgjengene viser tillit og unngår unødvendig byråkrati og detaljstyring som kan bremse engasjementet og dugnadsviljen.

Vedrørende gebyrer ble følgende vedtatt:

Bystyret mener Bergen kommune bør avstå eller refundere gebyrer for tiltak etter plan- og bygningsloven som går til allmennyttige formål som tilrettelegging i friluftsområder. Bystyret kommer tilbake til dette i forbindelse med handlings- og økonomiplan for 2023.

De fleste setter stor pris på arbeidet dugnadsgjengene gjør.

Foto: Dan Jørgen Sørheim

HVA EN FRIVILLIG DUGNADSGJENG ER

Utgangspunktet for en frivillig dugnadsgjeng er engasjement for friluftslivet, ønske om å være en del av et sosialt fellesskap som uten å kreve vederlag bidrar til et godt samfunn ved å skape noe for allmenheten.

Oppgavene er ikke obligatoriske. De er ikke oppdrag en får tildelt, men arbeid som defineres ut fra det som en eller flere personer ser av forbedringspotensiale.

Eksempelvis ser en et sted at kratt burde vært ryddet for bedret fremkommelighet eller utsikt. Et annet sted krysser et vannsig stien og det burde vært anlagt en klopp slik at en kommer tørrskodd over; eller den simpelthen er en nødvendighet for at personer med mindre god førlighet skal komme videre på tur.

Klopper er helt enkelt en eller flere trestammer lagt tvers over et vannløp eller en myr, den enkleste broen en kjenner til. Ofte er der spikret bordbiter på toppen, for å holde delene sammen og gjøre det jevnere å gå.

En selv er sjelden den eneste i området som har observert behovet for tilrettelegging. Som oftest er man mange.

Dugnadsgjengen definerer med andre ord oppgavene selv. En frivillig dugnadsgjeng gir som tidligere nevnt også et annet viktig bidrag til folkehelsen, nemlig i form av at den frivillige dugnadsgjengen utgjør et sosialt fellesskap. Mange mennesker, kanskje særlig eldre, kan ha et svekket nettverk; for enkelte mennesker kan fellesskap i dugnadsgjengen være ukens høydepunkt.

Snekring av klopp.

Foto: Dan Jørgen Sørheim

Eksempler på frivillige dugnadsgjenger i Bergensområdet:

- Dugnadsgjengen på Fløyen
- Alvøskogens venner
- Myrdalsvannets venner
- Marmorguttene
- Nubbeguttene
- Smøråsfjellets venner
- Askøy på langs
- Krohnåsens venner
- Fanafjellets venner

En frivillig dugnadsgjeng arbeider uegennyttig med tilrettelegging for aktivt friluftsliv og god folkehelse.

TYPISKE OPPGAVER

Aktivitetene dugnadsgjengen utfører kan være enkle eller mer sammensatt, alt fra det å merke en sti, rydde sjenerende vegetasjon for å bedre fremkommelighet, til å anlegge en enkel bro over en bekk eller bygge en gapahuk.

Tiltakene bør ikke være for kompliserte, i alle fall ikke i den innledende fasen, med mindre en eller flere av de frivillige innehar spesiell kompetanse.

Typiske oppgaver som kan gjøre et naturområde mer tilgjengelig, mer attraktivt og opplevelsesrikt, er:

- Vegetasjonsrydding
- Anlegge enkle tråkk eller turstier
- Etablere sitteplasser
- Sette opp fuglekasser
- Bygge klopper, enkle broer over små bekkefar
- Sette opp grunder (beiteområder)
- Bygge gapahuk
- Renhold / søppelplukking

Kveld på Smøråsfjellet.

Foto: Hildegunn Veland Liland

KONKRETE RÅD OG TIPS VED TILTAK

På nettet finnes flere illustrasjoner og tegninger for friluftstiltak. Bergen kommune, Bymiljøetaten, har utarbeidet en egen standard for utforming av utstyr og tilretteleggingstiltak for friluftsliv i Bergen. Tegningene er laget som standardtegninger og må tilpasses stedlige forhold både ved dimensjonering, plassering og valg av materialer.

Scan QR-koden for å åpne nettside

Byfjellstandard

<https://www.bergen.kommune.no/hvaskjer/tema/byfjellene/byfjellstandard>

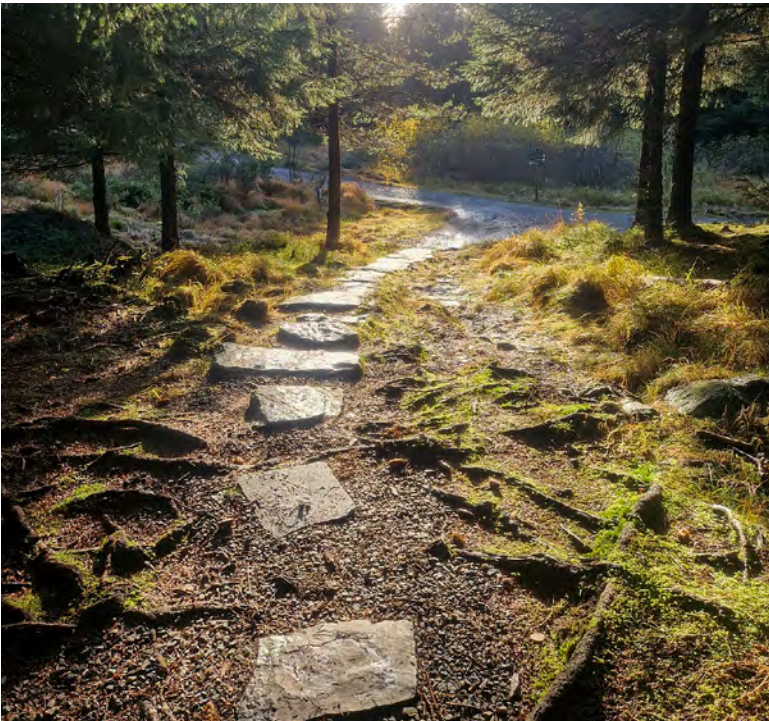
Les mer

Valg av materialer

Førstevalget må alltid være bruk av lokale materialer. Stein er det mest holdbare. Tråkkheller er en god og varig løsning. Til stier kan også flis benyttes på tørre steder. Fremkommelighet kan flere steder enkelt forbedres ved bruk av stokker og trevirke fra området.

Til trevirke anbefales generelt materialer av furu, fortrinnsvis kjerneved, osp, eik eller lerk. Eik har også lang holdbarhet. Benker, bord, skilttavler og gapahuker kan med fordel impregneres.

Der trevirke mer eller mindre er direkte i kontakt med vann, vil trykkimpregnert tre gi forlenget levetid. Men her må en være oppmerksom på at det kan foreligge bestemmelser om begrensninger i valg av materialer, for eksempel at trykkimpregnert trevirke ikke skal brukes.

Stein er et holdbart byggemateriale.

Foto: Hildegunn Veland Liland

Konstruksjonene kan være enkle, men må være holdbare.

Foto: Rune Hesjedal

HVORDAN KOMME I GANG?

En frivillig dugnadsgjeng starter gjerne med at to eller flere personer som bruker et turområde kommer i snakk. De mener at arealet med en viss tilrettelegging kan gi bedre opplevelser og muligheter for brukere som i dag ikke benytter seg av, eller ikke kan benytte seg av turområdet.

Når arbeidet i felt starter, og brukerne av området registrerer at noe positivt skjer, vil oftest flere melde interesse for å bli med.

Rekruttering av frivillige skjer ikke bare fra nærmiljøet. Å opprette en Facebook-side skaper fin blest om det en holder på med.

Å opprette egen Facebook-side er en fin måte å gjøre arbeidet kjent på. Etter hvert som turgåere bl.a. legger ut sine egne bilder eller skriver om føreforhold, når en mange og får gode støttespillere.

I dugnadsgjengen må vi akseptere at motivasjonen den enkelte har for å delta kan være ulik. Lederen må aldri opptre som sersjant. Ledelse og kameratskap med humør er et gode stikkord.

ORGANISERING OG ETABLERING

Organisering av dugnadsgjengene kan være ulik, men i utgangspunktet trenger den ikke være særlig komplisert eller formell. Flere personer avtaler møtetidspunkt, f.eks. en gang per uke, uten at det er *møteplikt*. De fremmøtte har gjerne ulik bakgrunn, ulik kompetanse, noe som er en fordel ettersom en kan utfylle hverandre for å oppnå felles mål.

Initiativtaker er gjerne en «ildsjel», og vil naturlig nok, i alle fall i startfasen, fremstå som leder. Dette selv om vedkommende hverken er valgt eller har fått oppdraget tildelt. Rollen gir seg på sett og vis selv; det var jo hun eller han som lanserte ideen(e), gjorde seg tanker om *hva* som kan og bør gjøres av tiltak i f.eks. skogsområdet, og om *hvordan* det skal gjøres. Det er denne personen som i utgangspunktet får med seg andre.

De fleste av oss liker at der er en leder; en samling arbeidsvillige mennesker uten ledelse blir fort ineffektiv, kaotisk og lite inspirerende.

Ildsjeler kan imidlertid bli overivrige. Det viktige for lederen er å huske at hun eller han må vise skånsom fremtreden. Deltakerne stiller tross alt opp av egen fri vilje, og deltakernes forutsetning er ulik.

Lederen bør med andre ord utøve en «mild» form for ledelse, planlegge, fordele oppgaver ved fremmøte, men la den enkelte så langt som mulig selv få arbeide med det vedkommende kan og har lyst til. Lederen må aldri opptre som sersjant, og ikke glemme at ildsjeler står i fare for å få skylapper.

Dugnadsgjengen ved Myrdalsvann i aktivitet.

Foto: Magne Stenersby

Ledelse med humør er et godt stikkord. Motivasjonen for å delta i en dugnadsgjeng er forskjellig. Noen er typiske *doers* og vil ha tingene unna uten for mye snikksnakk. Andre har mindre hastverk. For noen er det sosiale aspektet det viktigste.

REGISTRERING

Det er ikke påkrevd at en frivillig dugnadsgjeng er registrert i offisielle register.

I startfasen er dette noe en ikke trenger bry seg om, men etter hvert som en dugnadsgjeng er godt etablert, bør registrering i *Frivillighetsregisteret* vurderes.

Frivillighetsregisteret er register over organisasjoner som driver frivillig virksomhet. Å registrere seg er gratis, og det er heller ingen årsavgift forbundet med å være registrert.

Fra Smøråsfjellet.

Foto: Tore Solberg

Fordelen med registreringen er bl.a. at laget da kan få egen bankkonto, og en kan søke om å delta i Grasrotandelen. Grasrotandelen er en ordning der spillere i Norsk Tipping og Lotto kan velge hvilken frivillig organisasjon som skal få en bestemt prosentandel av innsatsbeløpet.

I mange tilfeller stiller også offentlige eller private tilskuddsgivere krav om registrering i dette registeret; utbetalinger skjer ikke til private bankkontoer.

For å bli registrert, må det avholdes et stiftelsesmøte.

Det er ikke påkrevd for en frivillig dugnadsgjeng å være registrert i offentlige register.

En forening eller et lag stiftes ved at det opprettes en avtale mellom deltakerne. Dette skjer normalt ved at det inviteres til et stiftelsesmøte, der deltakerne formelt beslutter å stifte foreningen eller laget. Det må være minimum to personer for å kunne stifte et lag eller en forening.

I stiftelsesdokumentet er det vanlig å ha med

- Dato og sted
- Hvem som møtte på stiftelsesmøtet
- Lagets formål
- Valg av styre
- Godkjenning av vedtekter
- Underskrifter på stiftelsesdokumentet

Rettledning for dette er å finne på Brønnøysundregisterets hjemmeside, og registrering gjøres på nettet. Altså: Det er ikke registreringsplikt i Frivillighetsregisteret, men alle organisasjoner som fyller vilkårene har *rett til* å registrere seg.

Mal for stiftelsesmøte

<https://www.brreg.no/lag-og-foreninger/registrere-lag-eller-forening/stiftelsesdokument-for-forening/>

Les mer

Samarbeid med grunneier er viktig.

Foto: Grethe Fonddevik Anfinsen

GRUNNEIER

Ingen har rett til å foreta inngrep i et område uten på forhånd å ha innhentet grunneiers tillatelse. Dette gjelder både privat og offentlig grunn. Som prinsipp skal det alltid, før et arbeid eller tiltak igangsettes, være avklart med grunneier hva som tillates. Dette gjelder selv enkle tiltak som rydding av vegetasjon for bedret fremkommelighet, eller merking av stier eller turløyper.

Grunneier har avgjørelsesrett for hva som tillates av inngrep på egen grunn.

Beitende dyr er for mange en attraksjon. Tilrettelegging for friluftsliv må underordne seg grunneiers aktiviteter.

Foto: Myrna Haugland

Stokker som forankres i bakken kan være en god løsning for å hindre erosjon og øke tilgjengeligheten i bratt terreng. Trappen/stokkene må jevnlig vedlikeholdes for å hindre utglidning og for å unngå at stien utvides ved at folk begynner å gå utenom trappen.

Foto: Mari Lise Sjong

Det er viktig med god samforståelse mellom grunneier og dugnadsgjengen, og at partene har løpende dialog. Særlig i den første fasen er dette viktig; dugnadsgjengen og grunneier må bli trygge på hverandre, tillit mellom partene er en forutsetning for et vellykket resultat.

Hvis aktiviteten skjer på kommunal grunn, må en være oppmerksom på at kommunen kan ha særlige bestemmelser.

NATURMANGFOLD

Det er viktig å ha kunnskap om hvilke naturverdier som er sårbare for ferdsel og friluftsliv i området der vi vil tilrettelegge, og hvilke effekter ferdsel og friluftsliv har på disse. Tilretteleggingen for friluftsliv må skje på en måte som tar hensyn til naturmiljøet, slik at naturverdiene ikke forringes.

Stier og tråkk kanalisere ferdsel, og sparer dermed øvrig natur for slitasje på biotopene. En bør likevel alltid følge med på hvorvidt naturverdiene påvirkes over tid.

KULTURMINNER

Gamle veifar, murer, fangstanlegg m.m. er spor etter livet til mennesker og deres virke i det fysiske miljøet. Kulturminner kan også være steder knyttet til historiske hendelser, tro eller tradisjon. Før et arbeid settes i gang, bør det undersøkes om det er kulturminner i området.

Gammel hustuff i Gullaksdalen.

Foto: Rune Hesjedal

Litt forenklet kan en si at om Norges Lover har et *felles* mål, det å regulere et godt samfunn, betyr ikke det nødvendigvis at enhver lov har *samme* mål.

GENERELT OM LOVER OG REGLER

Flere lover kan komme til anvendelse for arbeidet til frivillige dugnadsgjenger. I tillegg til å ha avtale med grunneier og ellers opptre i pakt med naturen, må dugnadsgjengen forholde seg til disse.

Historisk sett har mennesker i vår del av verden vært nærmere knyttet til naturen enn de er i dag. Mange bor tettbodd og mer fjernt fra det miljøet vi rent genetisk er tilpasset. Dette er kanskje forklaringen på at mange av oss søker til naturen og «bruker» den når vi har anledning. Noe vi har juridisk rett til, så lenge vi opptrer skånsomt, jamfør Allemannsretten.

En frivillig dugnadsgjeng bidrar til god folkehelse ved skånsom tilrettelegging i natur. Forskjellig lovverk setter imidlertid begrensninger for hva en kan ta seg til.

En kan si at det offentlige Norge representerer samfunnets *felles* mål, men det vil ikke si det samme som at ethvert lovverk har de *samme* mål underveis. Denne forskjellen er viktig for alle parter å være oppmerksomme på; lover og regelverk må tolkes med forstand.

Om allemannsretten

<https://norskfriluftsliv.no/hva-er-allemannsretten/>

Les mer

AKTUELLE LOVER OG REGLER

Allemansretten

Allemansretten er grunnleggende for friluftslivet i Norge, og brukes gjerne som en samlebetegnelse på rettigheter vi har til fri bruk av naturen. Den gir blant annet rett til fri ferdsel til fots og på ski i utmark. Retten innebærer også plikter, man ikke skal skade eller forstyrre dyre- og planteliv, påføre miljøet skade, forsøple, hindre grunneier i å utnytte eiendommen eller være til plage for andre som befinner seg i utmarken.

Allemansretten gir rett til fri ferdsel i utmark, men innebærer også plikter. Man skal ikke skade eller forstyrre dyre- og planteliv eller påføre miljøet skade.

Alt stillestående eller rennende overflatevann med årssikker vannføring regnes som vassdrag.

Vannressursloven

Som vassdrag regnes alt stillestående eller rennende overflatevann med årssikker vannføring. Loven har som formål å sikre en samfunnsmessig forsvarlig bruk og forvaltning av vassdrag og grunnvann, og enhver må opptre aktsomt for å unngå skade eller ulempe i vassdraget og dets nærmeste biotoper.

Av loven fremgår det blant annet:

Som tiltak i vassdrag regnes bygning eller konstruksjon i eller over vassdraget samt alle andre tiltak som etter sin art er egnet til å påvirke vannføringen, vannstanden, vassdragets leie eller strømmens retning og hastighet. Langs bredden av vassdrag skal det opprettholdes et begrenset naturlig vegetasjonsbelte som motvirker avrenning og gir levested for planter og dyr.

Vannressursloven pålegger enhver å vise stor aktsomhet ved tiltak langs vann, vannsig, myrer og bekker.

Veileder til vannressursloven

https://www.nve.no/media/15675/veileder2021_01-1.pdf

Les mer

Dugnadsgjeng i arbeid med ny bro over Kvitursbekken.

Foto: Erik Ingvaldsen

Loven er nok mer myntet på utbygging av vassdrag, vassdrag som drikkevannskilde, større inngrep som kjørevei og lignende, enn det å plassere ut en benk, bygge en klopp eller en enslig gapahuk.

Frivillige dugnadsgjenger kan likevel på ingen måte se bort fra loven. Men ved småskala-inngrep som klopper, bygging av turstier o.l. vil en firkantet lovtolkning i prinsippet kunne stoppe mange tiltak.

Det overordnet viktige er at ethvert inngrep ved vannkant, vannsig og myr skjer skånsomt og uten å påføre de eksisterende biotopene skade.

Plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven skal sikre en forsvarlig utførelse og kontroll med byggearbeider. Loven gjelder alle typer «tiltak». Med «tiltak» mener loven bl.a. tiltak knyttet til bygninger, konstruksjoner og anlegg, samt terrenginngrep.

I hundremetersbeltet langs sjøen og langs vassdrag skal det tas særlig hensyn til natur- og kulturmiljø, friluftsliv, landskap og andre allmenne interesser.

Mindre tiltak utendørs er unntatt søknadsplikt, men det som bygges må være i samsvar med kommunale planer og bestemmelser. Kommunen kan for eksempel ha egne regler om plassering, utforming og materialvalg. I Bergen kommune arbeides det for tiden med en veiledning knyttet til dette.

Plan- og bygningsloven

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>

Les mer

ANSVAR

Arbeidstilsynet definerer frivillig arbeid slik:

Frivillig arbeid er arbeid der ein ikkje er i eit ordinært tilsettingsforhold og ein ikkje mottar ordinær lønn.

Videre heter det:

Frivillige blir vanlegvis ikkje rekna som arbeidstakarar.

Sikkerhetsføresegnene i arbeidsmiljølova er med på å sikre eit trygt arbeidsmiljø for frivillige. Arrangørar av frivillig arbeid har difor eit ansvar for helsa og sikkerheita til dei frivillige.

«Frivillig dugnadsgjeng», slik den her er definert, har gjerne en løs, uformell organisering. Det vanlige er at den enkelte ikke betaler medlemsavgift og oftest ikke er registret som «medlem». En deltaker som frivillig etter eget ønske og kommer og går som en vil, og den eneste oversikten som finnes over deltakerne, er gjerne en e-post-liste.

Lederens oppgave er å planlegge arbeidet, invitere til fremmøte og administrere de frivillige som møter frem. Lederen må derfor anses som arrangør, selv om hun eller han ikke har formell myndighet over de fremmøtte.

Arbeidstilsynet om frivillig arbeid og ansvar

<https://www.arbeidstilsynet.no/arbeidsforhold/ansettelse/frivillig-arbeid/>

Les mer

Risikoanalyse for arbeid som kan innebære fare skal utarbeides og bekjentgjøres. Den bør skriftliggjøres og oppbevares.

Enhver arrangør plikter å tenke på HMS. Der et arbeid innebærer risiko, skal derfor en risikoanalyse alltid utarbeides og bekjentgjøres for de fremmøtte. Hvorvidt dette er en *plikt*, må ifølge arbeidstilsynet vurderes i hvert enkelt tilfelle, men der et arbeid eller en aktivitet innebærer *fare*, skal det alltid gjøres.

Arrangøren av dugnaden må altså på forhånd sikre seg at det er tenkt gjennom hvordan en forebygger uønskede situasjoner, sørge for at en risikoanalyse om nødvendig er utarbeidet, og at denne er bekjentgjort for deltakerne.

Leder bør oppbevare risikoanalysen i skriftlig utgave. En risikoanalyse kan gjøres nokså enkelt ved å tenke gjennom og besvare spørsmålene

- Hva kan gå galt?
- Hva kan vi gjøre for å forhindre dette?
- Hva kan vi gjøre for å redusere konsekvensene dersom det skjer?

Arbeidstilsynet har laget maler for risikoanalyser.

Arbeidstilsynets maler for risikoanalyser:

<https://www.arbeidstilsynet.no/hms/risikovurdering/>

Les mer

Førstehjelpsskrin bør alltid være lett tilgjengelig.

Hvem er da ansvarlig dersom et arbeidsuhell eller en ulykke likevel skulle skje?

Utgangspunktet for den frivillige dugnadsgjengen er at hver og en deltar godvillig og med ansvar for egen sikkerhet. Men den enkelte i gjengen må alltid bruke redskap på forsvarlig måte, benytte nødvendig verneutstyr, og forholde seg slik HMS-leder har forkynt.

Noen dugnadsgjenger har som praksis at den enkelte deltakeren signerer på at en arbeider på eget ansvar.

ØKONOMI

Arbeidskraften er «gratis». Vegetasjonsrydding krever ofte bare enkle håndredskaper. Enklere tiltak kan gjøres ved å bruke materialer som stein og trær fra området. En kommer imidlertid fort i den situasjon at materialer må kjøpes. Det samme kan gjelde redskaper ingen i dugnadsgjengen disponerer, eller ønsker å stille til disposisjon.

Ofte er det snakk om relativt beskjedne midler. Kanskje næringslivet i området er villig til å støtte prosjektet? Det er også mulig å søke forskjellige fond om midler, samt søke om tippemidler (Grasrotandelen).

Vedlikehold må jevnlig utføres.

Foto: Magne Stenersby

EN BLIR ALDRI FERDIG

Det kan skje etter at dugnadsgjengen har vært i sving en del år, at en finner at et område nærmer seg «ferdig», i den forstand at arealet ikke bør ha mer tilrettelegging. Husk da på at fortløpende drift er nødvendig der en har tilrettelagt. Sjøppel skal plukkes, sitteplasser jevnlig vaskes, fuglekasser rengjøres før hekking starter på vårparten. Vann må avledes og grøfter og stikkrenner må holdes åpne.

Der det ble ryddet for noen år siden har ny vegetasjon slått opp. Ingen materialer er evigvarende; klopper og benkeplasser krever kanskje utbedringer, etter en tid må det kanskje bygges nytt. Gapa-huker eller grindverksbygg skal beises.

ERFARINGER FRA ETABLERTE DUGNADSGJENGER

Det kan være nyttig for den eller dere som vil starte en frivillig dugnadsgjeng å vite litt om hva andre dugnadsgjenger har opplevd og erfart.

Under arbeidet med denne veilederen har vi derfor kontaktet flere dugnadsgjenger med spørsmål som kan være av interesse. I det følgende er gjengitt noe av det som ble opplyst.

Om oppstart og etablering

En pensjonist forteller:

– Jeg flyttet til bergensområdet, og meldte min interesse for å delta i en etablert dugnadsgjeng. Men der var de allerede tretti frivillige, så jeg måtte stille meg på venteliste. På ventelisten var det allerede en person fra før. Jeg kontaktet vedkommende og vi ble enige om å starte vår egen dugnadsgjeng i et annet område. Grunneier ga grønt lys og vi to begynte å rydde vegetasjon ned mot et vann. Aktiviteten viste seg fort «smittsom», forbipasserende var nysgjerrige på hva som skjedde, noen spurte om å de skulle hjelpe til. Jungeltelegrafene gikk, ballen begynte å rulle og ble til det som i dag er en velfungerende dugnadsgjeng.

En annen frivillig forteller:

– Det startet med at vi var noen kompisar som rensket en gammel steinmur for mose. Turgåere som kom forbi var nysgjerrige på hva som skjedde, flere spurte om å få være med. Etter at vi hadde vært sammen om arbeidet et par ganger, ba jeg om å få telefonnumrene deres, og innkalte til oppstartsmøte for å etablere en dugnadsgjeng. 31 interesserte møtte frem, dugnadsgjengen var et faktum og har nå eksistert i flere år.

Om organisering

– Over lunsjpausen ved bålpannen bruker dugnadsgjengen, eller det som etter hvert nærmest er en vennegjeng, diskutere hva vi ser for oss av videre arbeid. Med bakgrunn i dette, bruker jeg som «leder», en formell status jeg egentlig ikke har, hver tirsdag å sende ut en e-post til de andre om hva som skal gjøres under dugnaden torsdag.

Ved fremmøte fordeles oppgavene. La meg presisere at det blir sagt *hva* som skal gjøres, ikke *hvordan*. Det er viktig å huske at arbeidet er frivillig. Motivasjonen for å delta er jo så forskjellig, og den enkelte må ha stor grad av frihet. Selv om kompetansen er ulik, skal ingen sjefe over andre.

– Fra starten av var vi enige om at vi ikke skulle ha noe «byråkrati» i gjengen. Gjengen har en styrelse, vi valgte bevisst å unngå benevnelsen styre, på fire personer. Det avholdes ikke årsmøte der styrelsen velges, så helt demokratisk er det vel ikke, men det fungerer jo.

– Vi har 25 personer på e-postlisten. Det varierer hvem og hvor mange som møter opp, men den hårde kjerne møter alltid. Oftest er vi ikke mer enn 10–12 personer og det er i grunnen det vi makter å sysselsette.

Det sosiale aspektet

– Vårt motto er: Ta med noe å sitte på, matpakke og kaffe.

– Vi fyrer i bålpannen når vi samles til lunsj. Vi holder jo på med dette i stedet for å ta piller. En fra dugnadsgjengen var forleden til rutinesjekk hos legen. Legen sa: Hva er det du har gjort siste året, blodtrykket er bedre og du virker friskere på alle vis. Svaret lød: Jeg har blitt med i en frivillig dugnadsgjeng i skogen.

– Meningen er jo at dette skal være en sosial gruppe, der vi sammen kan bruke skogen og turområdet til positive gjøremål og felles glede. Det arbeidet vi gjør skal gjøre skogen og turområdet mer attraktivt for turgående. Vi har utviklet en sosial gruppe som samtidig gjør nytte for seg.

– En gang ringte en fra gjengen meg og sa at i morgen kommer jeg ikke, ryggen har slått seg vrang, og da er jeg til ingen nytte. Jeg svarte: Kom likevel, kle deg godt, sett deg på en tue og hold oss med selskap.

– En gang stod vi overfor en litt omfattende oppgave, og det ble nevnt at vi burde få maskinhjelp fra en entreprenør. Jeg sa: Men da er jo vitsen med denne gruppen borte, poenget er at vi gjør det selv. At vi gjør det sammen.

Redskap, materialer og økonomi

– At vi trenger håndredskaper sier seg selv, og de fleste tar dette med. Etter hvert har vi fått noen pengegaver, og har kjøpt noe utstyr som vi oppbevarer i en bod.

– Hvordan vi skaffer midler til materialer? Og redskaper vi selv ikke har? Det er samme lekser som for alle frivillige i dette landet, turnforeninger, fotballag, skolekorps osv., en må ut og tigge. Facebook har vist seg nyttig her, når mange blir kjent med arbeidet vi gjør, er det lettere å skaffe midler.

– Jeg setter opp enkle halvårlige budsjett i forhold til det vi planlegger å gjøre. Vi er heldige og har en mesen som dekker utgifter til materialer m.m.

Forhold til grunneier

– Vi er veldig nøye med at vi ikke foretar oss noe som ikke er avklart med grunneier.

– Vi har avtale med grunneier. Vi har møte med grunneier hvert halvår. Tillit mellom oss er helt sentralt.

Forhold til natur

– Kunnskap om biologi er viktig. Vi er heldige å ha en i gruppen som har god kompetanse. Her finnes bl.a. flere orkidearter og en rekke hekkende fuglearter. Det er derfor viktig å kanalisere ferdsløp i området.

Forhold til publikum

– Vi får mye skryt fra publikum. Det er veldig moro, og en av de viktigste inspirasjonskildene.

– Facebook er et fint redskap for å nå ut til et bredt publikum. Jeg kan ikke noe om sånt, men en i gruppen ordner det der.

– En gang vi skulle ha semesteravslutning med lapskaus og noe i glasset, ble vi enige om at hver av oss skulle betale hundre kroner for ikke å belaste budsjettet vårt med den slags. Så en dag fikk jeg telefon fra en som ikke er med i gjengen, jeg kjente heller ikke vedkommende, han sa: Dere gjør så utrolig godt arbeid for oss alle. Nå har det kommet meg for øre at den enkelte i gjengen selv må betale for semesteravslutningen. Kan du være vennlig å sende hele regningen på dette til meg?

Ansvar

– De som er med i gjengen har signert på at den enkelte arbeider på eget ansvar.

– Vi har tenkt på HMS: Ingen får ta i en motorsag uten å ha på vernebukse, hjelm og vernebriller. Men dette er så langt ikke skriftliggjort. Det bør vi sikkert se på. En gang ville en som ellers var flink med motorsagen, ikke etterkomme kravet. Jeg nektet ham da å starte sagen. Stemningen ble ikke god, men vi skal ikke ha arbeidsuhell her.

Produsert av [Bodoni Forlag](#) på vegne av GC Rieber Fondene i juni 2023.

Papir: 150 g Amber Graphic levert av Arctic Paper

Utforming og grafisk produksjon: Aksell

Innbinding: Bokbinderiet Johnsen, Skien

Foto omslag: Dugnadsgjengen på Fløyen. GC Rieber Fondene arkiv.

Illustrasjonsfoto uten kreditering er hentet fra Adobe Stock.

Forfatteren er uten ansvar for mulige feil.

Det må ikke kopieres fra denne bok i strid med åndsverkloven eller i strid med avtaler om kopiering inngått med Kopinor, interesseorganisasjon for rettighetshavere til åndsverk.

ISBN 978-82-8403-190-3

GC RIEBER
FONDENE

Denne veilederen tar for seg handlingsrekken fra ideen om et friluftstiltak dukker opp, til elementet står ferdig bygget og kan tas i bruk. Med andre ord: prosjektreisen med de forskjellige trinnene fra idé til for eksempel ferdig klopp, sitteplass eller gapahuk. Her får du råd om hvordan en uformell dugnadsgjeng kan etableres, og hva en bør være oppmerksom på når en slik organisasjon er dannet.

Her får du også svar på hvordan man skal forholde seg til grunneier, lover og regler, ansvarsforhold og økonomi.

ISBN 978-82-8403-190-3

